

УДК 347.7(477)

В.М. ЗАВАЛЬНИЙ, Сумський національний аграрний університет

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО КОМЕРЦІЙНУ (ТОРГІВЕЛЬНУ) ДІЯЛЬНІСТЬ

Ключові слова: законодавство України, комерційна (торгівельна) діяльність

Специфікою джерел комерційного (торгового) права є відсутність єдиного кодифікованого акту, який би об'єднував комерційне законодавство. Крім цього, в існуючому законодавстві є чимало вад, у т.ч. застарілих, колізійних норм, а також прогалин, що зумовлене запровадженням в економіку України нових для неї ринкових відносин, які ще не зазнали відповідного законодавчого врегулювання. Одночасне прийняття, а також набуття чинності Господарським та Цивільним кодексами України породжує ще таку проблему, як усунення колізій між їх положеннями (щодо господарських товариств; правового режиму цінних паперів; форм власності та ін.).

Також істотними недоліками законодавства у сфері комерційної (торгової) діяльності є невизначеність основ формування відповідної державної політики та відсутність єдиного підходу до вирішення питань, пов'язаних з діяльністю суб'єктів господарювання у зазначеній сфері. Проведення торговельної діяльності ускладнюється відсутністю чіткого розподілу повноважень у сфері внутрішньої торгівлі між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, об'єднаннями роботодавців і професійних спілок.

Науковою новизною даної статті є те, що представлені зміни до комерційного (торгового) законодавства запропоновані після дослідження комерційного законодавства окремих зарубіжних країн та власного досвіду діяльності в сфері застосування норм комерційного (торгового) права.

За останні 20 років науковцями України практично не досліджувалися дані питання і тому фактично відсутні ґрунтовні наукові розробки по даній проблемі. Окремі питання вдосконалення комерційного (торгового) законодавства пропонувалися А.А. Поповим [1, с.17–18], М.П. Курило та В.М. Завальним [2, с.107–112]. І.В. Булгаковою [3, с.28]

І.В. Булгакова пропонує проводити вдосконалення торгового законодавства шляхом його систематизації. Цей напрям передбачає систематизацію господарського законодавства шляхом видання систематизованих збірок за предметним критерієм: законодавство про приватизацію, законодавство про торгівлю, законодавство про договори тощо [3, с.28].

Відповідно до цього напрямку вдосконалення комерційного (торгового) законодавства Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію проекту Закону України «Про внутрішню торгівлю» (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 р. № 1200-р) [4]. Мета Концепції полягає у визначенні шляхів законодавчого врегулювання відносин, які виникають у процесі провадження торговельної діяльності, що сприятиме підвищенню ефективності державного регулювання та вдосконаленню системи контролю у сфері внутрішньої торгівлі і захисту прав споживачів. А метою написання даної статті є спроба проаналізувати норми права, які містяться в проекті Закону України «Про внутрішню торгівлю» та внести пропозиції щодо удосконалення запропонованого законопроекту.

Формування конкурентного середовища у сфері внутрішньої торгівлі, досягнення належного рівня торговельного обслуговування та задоволення потреби споживачів у високоякісних товарах і послугах можливе лише за умови правового врегулювання відносин, які виникають під час провадження торговельної діяльності.

10.11.2011 р. в Верховній Раді України за номером 9443 був зареєстрований підготовлений Кабінетом Міністрів України, Проект Закону «Про внутрішню торгівлю», який в деякій мірі може вирішити дану проблему [5].

У проєкті пропонується визначити правові та організаційні засади провадження господарської діяльності у сфері внутрішній торгівлі України. Прийняття цього закону, на думку суб'єкта законодавчої ініціативи, сприятиме впорядкуванню торговельної діяльності, розвитку малого та середнього підприємництва, створенню умов для захисту прав споживачів тощо, що, в свою чергу, забезпечить збільшення суми надходжень до бюджету галузі торгівлі.

Позитивним моментом цього проєкту є те, що автори намагаються об'єднати в одному документі кілька нормативних актів, які регулюють торговельну діяльність, закріпити правила торговельного обслуговування населення на рівні законів, а не підзаконних актів, як це існує на даний час. Автори цих проєктів планують переорієнтувати внутрішню торгівлю на нові сучасні стандарти торговельного та виробничо-торговельного обслуговування населення, здійснити структурну перебудову торговельної галузі в цілому. Більш конкретно пропонується закріпити повноваження у сфері торгівлі як центральних органів виконавчої влади, так і повноваження органів місцевого самоврядування у цій сфері. Порівнюючи даний законопроект з попередніми, можна зробити висновки, що автори врахували частину зауважень до попередніх проєктів.

Так, у запропонованому проєкті автори відмовилися від створення спеціально уповноваженого органу у сфері торгівлі та Державного реєстру торговельних об'єктів та закладів ресторанного господарства – органу, який би став додатковим фінансовим тягарем для підприємців та додатковим джерелом корупції.

Разом із тим, ст.14 проєкту «Облік об'єктів торгівлі» пропонує: «Облік об'єктів торгівлі на відповідній території ведуть органи місцевого самоврядування», що на мою думку дає можливість цим органам встановлювати додаткові види реєстрації суб'єктів торговельної діяльності, окрім передбачених Законом «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [6], і тому нами пропонується доповнити ст.14 проєкту поси-

ланням на вказаний вище закон, що унеможливить органам місцевої державної влади та органам місцевого самоврядування ввести додаткову реєстрацію.

Окремі положення проєкту закону «Про внутрішню торгівлю» не узгоджуються з низкою чинних нормативно-правових актів, а подекуди і суперечать нормами Господарського, Цивільного та Податкового кодексів України, Законом України «Про ліцензування окремих видів господарської діяльності» [7], «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та ін.

Так, ст.263 Господарського кодексу [8] України встановлює, що господарсько-торговельна діяльність може здійснюватися суб'єктами господарювання у формі громадського харчування. ДСТУ 4281-2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація» [9] суб'єктом виробничо-торговельної діяльності вважає заклади ресторанного господарства, що є більш доцільно. Стаття 9 п.14.1.211 та п.14.1.246 Податкового кодексу також називає цей вид господарської діяльності ресторанним господарством. Проєкт запропонованого закону хоче «служити» усім нормативним актам і тому запропонував поняття «ресторанного господарства (громадського харчування)». На нашу думку, бажано б було запропонувати поняття «ресторанне господарство» з наступним внесенням змін до Господарського кодексу України та інших нормативних актів.

Не відповідає нормам діючого законодавства і поняття «торговельної діяльності», запропоноване у п.10 ст.1 проєкту: «діяльність з продажу товарів, у тому числі власного виробництва, або посередницька діяльність, у тому числі із надання агентських, комісійних та інших послуг у просуванні товарів від виробників (постачальників) до кінцевого покупця», суперечить поняттю торговельної, приведеному у п.14.1.246. Стаття 14 Податкового кодексу [10]: «...роздрібна та оптова торгівля, діяльність у торговельно-виробничій (ресторанне господарство) сфері за готівку, інші готівкові платіжні засоби та з використанням платіжних карток», яка є на наш погляд більш вдалою.

На нашу думку, позитивним нововведенням проекту є запропонована правова норма, яка передбачає, що: «Провадити торговельну діяльність у магазинах площею понад 200 кв. метрів можуть лише суб'єкти господарювання, які застосовують загальну систему оподаткування». Але перелік суб'єктів, які мають право застосовувати спрощену систему оподаткування, є прерогативою Податкового кодексу (п.291.4 ст.291) і тому, краще б було внести зміни саме до цієї статті Податкового кодексу, а не пропонувати дану норму в проекті закону.

Якщо взяти ст.3 проекту «Принципи провадження діяльності у сфері внутрішньої торгівлі», то вона в певній мірі суперечить ст.6 Господарського кодексу України «Загальні принципи господарювання» і на нашу думку принцип: «дотримання встановлених законодавством вимог щодо правил та норм торговельного обслуговування покупців», проголошений в проекті є обов'язком суб'єкту підприємницької діяльності, а не принципом і тому підлягає вилученню.

Стаття 1 п.8 проекту дає перелік суб'єктів торговельної діяльності: «...виробник, поставальник, продавець, покупець у сфері внутрішньої торгівлі». Поняття «виробник», «поставальник», врегульовані нормами цивільного та господарського законодавства і додаткового врегулювання не потребують, а от поняття «продавець» потребує окремого уточнення. Торговельна діяльність є видом господарської діяльності і тому суб'єкти господарювання, а саме продавці, підлягають державній реєстрації як юридична особа чи фізична особа-підприємець. Разом із тим, продавцями при здійсненні торгівлі часто виступають фізичні особи, які здійснюють продаж вирощених в особистому підсобному господарстві, на присадибній, дачній, садовій і городній ділянках продукції рослинництва і тваринництва, свійської худоби та птиці (як у живому вигляді, так і продукції забою в сирому вигляді та у вигляді первинної переробки), продукції власного бджільництва і які не зареєстровані як фізичні особи-підприємці і не є платниками

збору за провадження торговельної діяльності у відповідності до Податкового кодексу. Тому, на нашу думку, бажано б було законодавчо закріпити правовий статус саме цієї категорії продавців, дозволивши їм здійснювати торгівлю, вказаною вище продукцією, у спеціально встановлених місцях (ринках) без здійснення державної реєстрації.

Закон України «Про захист прав споживачів» [10] як суб'єкт торговельної діяльності застосовує поняття «споживач», а проект представленого закону пропонує застосовувати поняття «покупець» і тому ці розбіжності також підлягають узгодженості.

В статті 1 проекту суб'єкт законодавчої ініціативи пропонує законодавчо закріпити як об'єкти торгівлі тільки магазин та відкритий майданчик. В той же час, на нашу думку, правового закріплення вимагають і такі види об'єктів торгівлі та ресторанного господарства як павільйон, ресторан, їдальня, буфет, кафе, склад товарний та інші об'єкти роздрібної та оптової торгівлі, а також різновиди магазину: універмаг, торговий центр, супермаркет, гіпермаркет тощо. Потребує законодавчого закріплення такий вид позамагазинної торгівлі як дрібнороздрібна торгівля та об'єкти такої торгівлі: кіоск, палатка, торговельні автомати та ін., а також об'єкти пересувної торгівлі: автомагазини, автопричепи, лотки, бочки, цистерни та ін.

На наш погляд, в проекті не зовсім вдало запропоноване саме поняття «магазин». В цьому понятті не виділено основної відмінності магазину від інших об'єктів торгівлі – наявності торговельної зали для покупців та/або відкритого майданчика. Тому, бажано би дати більш чіткі поняття об'єктів торгівлі та законодавчо закріпити їх розширений перелік.

Пункт 9 ст.7 проекту, щодо обмеження на період проведення зборів, мітингів, демонстрацій та інших публічних, масових видовищних і спортивних заходів. Так, проект пропонує, що органи місцевого самоврядування зобов'язані письмово повідомити суб'єктам господарювання про прийняте рішення щодо обмежень, які вводяться на пері-

од проведення зборів, мітингів, демонстрацій, ходів, пікетів, інших публічних, масових виставочних і спортивних заходів, не пізніше ніж за п'ять календарних днів до початку проведення таких заходів. Але ця норма може бути реалізованим тільки по відношенню до санкціонованих масових заходів, при здійсненні стихійних масових заходів термін попередження повинен бути іншим.

Визиває здивування норма, яка пропонується в п.15 ст.7 проекту: «Залучення до участі у купівлі товарів покупців шляхом пропонування їм винагороди (компенсації) за залучення інших покупців, а не від продажу чи споживання товарів, забороняється», тому, що така норма розповсюджена у багатьох країнах світу і особливо при здійсненні дистанційної (через Інтернет) та мереженої торгівлі.

У статті 16 п.п.4–7 проекту суб'єкт законодавчої ініціативи дає право суб'єкту господарювання в односторонньому порядку застосовувати оперативно-господарських санкцій до суб'єктів торговельної діяльності у разі порушень ними умов договору поставки продовольчих товарів, але п.2 ст.235 Господарського кодексу передбачає що «до суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, застосування яких передбачено договором», тобто, якщо застосування оперативно-господарських санкцій не передбачено господарським договором, їх застосовувати заборонено і тому без вирішення цього питання запропонована норма застосовуватися не може.

Розділі IV проекту закону «Державне регулювання у сфері внутрішньої торгівлі» даються повноваження органів державної влади в сфері внутрішньої торгівлі і повністю відсутні норми, які визначають повноваження органів місцевого самоврядування у цій сфері. Пропонуємо змінити саму назву розділу, а також доповнити його статтею, яка визначає повноваження органів місцевого самоврядування у сфері внутрішньої торгівлі. Крім цього ст.23 проекту встановлює права центрального органу виконавчої влади у сфері

державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, тоді як ці права вже встановлені у Законі України «Про захист прав споживачів» [10].

На нашу думку, не бажано б було запроваджувати саме в цей проект закону ст.24, яка передбачає відповідальність за порушення у сфері торгівлі тому що, більш доцільно було б запровадити відповідальність за такі порушення в Кодексі України про адміністративні правопорушення [11] або в Законі України «Про захист прав споживачів» [12], в так як рішення про стягнення приймаються центральним органом виконавчої влади у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів.

Крім цього, потребують уточнення ще деякі питання:

По-перше, проектом не встановлено, до якого виду юридичної відповідальності повинні бути притягнуті суб'єкти торговельної діяльності: кримінальної, адміністративної чи дисциплінарної.

По-друге, до кримінальної та адміністративної відповідальності можуть бути притягнуті тільки фізичні особи, а проект передбачає застосовувати стягнення також і до юридичних осіб.

Окрім вказаних вище пропозицій, необхідно звернути увагу також на висновок на проект Закону України «Про внутрішню торгівлю» Головного науково-експертного управління від 16.11.2011 р., в якому висловлено ряд пропозицій та зауважень саме до цього проекту [13].

Звідси, як бачимо, існуючий проект Закону «Про внутрішню торгівлю» потребує доопрацювання. На нашу думку, необхідно внести до проекту Закону України «Про внутрішню торгівлю» запропоновані нами зміни, що, в певній мірі, і покращить проект закону, і усуне суперечки проекту з іншими діючими законами України.

Прийняття Закону України «Про внутрішню торгівлю» сприятиме впорядкуванню торговельної діяльності, забезпечить скоординовану діяльність органів виконавчої влади та

органів місцевого самоврядування, дасть змогу створити конкурентне середовище, залучити інвестиції у сферу внутрішньої торгівлі, підвищити рівень торговельного обслуговування населення та захисту прав споживачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попов А. А. Торговое право : учеб. пособие / А. А. Попов. – Х. : Изд. группа «РА-Каравелла», 2000. – С. 328.
2. Курило М. П. Комерційне право : навч. посіб. / Курило М. П., Завальний В. М., Завальний М. В. – Суми : Університ. книга, 2010. – 238 с.
3. Булгакова І. В. Господарське право України : навч. посіб. / І. В. Булгакова. – К. : Прецедентъ, 2006. – С. 28.
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про внутрішню торгівлю» : від 07.10.2009 р., № 1200-р // Урядовий кур'єр. – 28.10.2009. – № 199.
5. Проект Закону про внутрішню торгівлю : від 10.11.2011 р., № 9443 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=41741.
6. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» : від 15.05.2003 р., № 755-IV // ВВР України. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263.
7. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» : від 01.06.2000 р., № 1775-III // ВВР України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
8. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 21–22. – Ст. 144.
9. ДСТУ 4281-2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація» : [Видання офіційне] Наказ Держспоживстандарту України : від 31.03.2004 р., № 59. – К., 2004. – 6 с.
10. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1330403352608638>.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення : наук.-практ. коментар / Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін. – К. : Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2007. – 781 с.
12. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист прав споживачів» : від 1.12.2005 р., № 3161-IV // ВВР України. – 2006. – № 7. – С. 192. – Ст. 84.
13. Висновок на проект Закону України «Про внутрішню торгівлю» Головного науково-експертного управління : від 16.11.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=41741.

Завальний В. М. Шляхи вдосконалення законодавства України про комерційну (торгівельну) діяльність / В. М. Завальний // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 319–323 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12zvmktd.pdf>

Здійснено аналіз проекту Закону України «Про внутрішню торгівлю», сформульовані зауваження щодо правових норм в сфері торгівлі, запропоновано шляхи їх вдосконалення.

***

Завальний В.М. Пути усовершенствования законодательства Украины о коммерческой (торговой) деятельности

Осуществлен анализ проекта Закона Украины «О внутренней торговле», сформулированы замечания к правовым нормам к сфере торговли, предложены пути их усовершенствования.

***

Zavalnij V.M. Trajectories of Betterment of the Legislation of Ukraine about Mercantile (Trading) Activity

The article presents the analysis of the draft Law of Ukraine «On the domestic trade», formulates remarks to legal norms in the sphere of trade, and suggests the ways of their perfection.